

Nieuwsbrief

Stichting Havenkantoor Zaandam

Reageren? info@havenkantoorzaandam.nl

Nr. 11 – januari 2025

oplage: 550 exemplaren

Jaap Schipperlezing met als motto 'Stad zonder sloop'.

Op 11 december jl. vond in de Bullekerk de jaarlijkse Jaap Schipperlezing plaats. Schipper (1915-2010) was een Zaanse architect die in 1948-'49 de prestigieuze 'Prix de Rome' won waarmee hij in feite het zaadje plantte voor de realisatie van De Zaanse Schans. In 2019 ontving het Zaanse Architectuurplatform Babel een legaat van de erven Jaap Schipper waardoor het mogelijk werd jaarlijks een lezing te organiseren. 'Stad zonder sloop' was dit keer het onderwerp. Babel-voorzitter Piet Keijzer noemde in de opening de recent verschenen publicatie 'Rijp voor de sloop', dat gezien mag worden als een eerbetoon aan de in 2022 overleden Ruud Pauw, gemeenteraadslid, glazenier en bevlogen erfgoedstrijder. Mede dankzij hem is het gelukt een aantal oude panden, waarvan sommige inderdaad rijp voor de sloop waren, te behouden en een nieuw leven te geven. Dit gegeven sloot naadloos aan bij deze lezing. Architect Marius Grootveld, auteur van 'Rotterdam Repris', durft het woord 'Sloopverbod' in de mond te nemen en pleitte in zijn voordracht voor het accepteren van de stad zoals die is en met dit gegeven te gaan werken. Ofwel, stop met de verspillende sloop-nieuwbouwpraktijk en transformeer bestaande gebouwen. En zie de stad niet alleen als een verzameling gebouwen maar ook als een 'bibliotheek' van materialen die je kunt lenen en hergebruiken. De tweede spreker, Floris Cornelisse, bouwde hierop voort door enkele geslaagde voorbeelden aan te halen van leegstaande kerken die succesvol zijn getransformeerd tot gebouwen met andere gebruiksfuncties zonder de oorspronkelijke architectuur geweld aan te doen. De schrijver-interviewer-columniste Eva Hoeke was uitgenodigd om, zoals ze zelf zei, wat luchtigheid in het programma te brengen en slaagde daar met twee voordrachten buitengewoon goed in.

Jaap Schipper, architect en 'founding father' van de Zaanse Schans. Foto Henk van de Leur.

Klaas Woudt over de demping van de Zaanse havenkom.

In de hongerwinter van 1944 richtten Klaas en Mart Woudt met enkele jonge Zaanse schrijvers, musici en beeldend kunstenaars het clandestiene literair-cultureel maandblad 'Zaans Groen' op. In het februari-nummer 1945 liet Klaas Woudt als volgt zijn licht schijnen op de Dam van Zaandam: *Door de demping van het gedeelte Voorzaan tussen de Hogendijk en de Wilhelminasluis ontstond het huidige Damplein. Toen, dat was in 1908-'09, pleegde men in Zaandam stedenbouwkundige arbeid. In de jaren rond 1900 bleek dat de oude zeehaven, welke vóór het graven van het kanaal langs de Prins Hendrikkade de oude loop van de Zaan was, te klein en te ondiep was. Na het overwegen van veel plannen besloot men een nieuwe zeehaven te doen graven en de oude uit te diepen. De plannen zouden gestrand zijn op de hoge kosten (meer dan één miljoen gulden TT) wanneer men niet op het idee gekomen was om de grond die vrijkwam bij het graven en baggeren, te gebruiken om het eerder genoemde deel van de Voorzaan te dempen. () Door het dichtgooien van dit gedeelte kon men een rechtstreekse verbinding maken tussen de brug over de Wilhelminasluis via Dam en Damstraat naar de Westzijde.*

In het artikel gaat Woudt verder in op stedenbouwkundige aspecten en met name over de bebouwing op het Damplein die in zijn optiek helemaal verkeerd was. Hij sprak over *'twee zeer onregelmatige, slecht te verkavelen bouwblokken en een lelijk verkeersplein van onbestemde vorm'*. En hij schreef: *Ook liet men een unieke gelegenheid voorbij gaan om Zaandam een waardig plein te geven, dat niet alleen als hart in het stadslichaam zou liggen maar ook het culturele middelpunt van onze gemeente zou zijn.*

Het is vreemd dat Woudt met geen woord repte over het Damschandaal, de onoordeelkundige wijze waarop het dempen van de havenkom en het heiwerk daarna geschiedde. De gevolgen waren desastreus; enkele eerste gebouwen die na het dempen op het Damplein gebouwd werden zoals het postkantoor, winkels en een restaurant begonnen al snel te verzakken en moesten na enkele jaren worden afgebroken. Het Havenkantoor, het eerste gebouw (1911-'12) dat in deze omgeving werd gebouwd, bleef gespaard van die ellende. Ruim zestig jaar hield het stand en moest, hoewel nog in puike staat, uiteindelijk toch wijken, niet wegens bouwvalligheid, maar vanwege de aanleg van de nieuwe Wilhelminaburg en de bouw van het Zaangemaal.

Foto uit plm., 1918 van de Dam met het eerste postkantoor dat op deze plek werd gebouwd. Een zeer fraai gebouw dat er ogenschijnlijk nog prima uitzag maar dat toen al ernstige problemen vertoonde wegens de slechte gesteldheid van de ondergrond en de zwakke fundering. Enkele jaren later moest het pand gesloopt worden.

Werklunch vrijdag 20 december jl. opnieuw zinvol.

Het volledige bestuur en bijna alle ambassadeurs waren op 20 december jl. in Lokaal De Kroon aanwezig voor een werklunch waarbij tevens Bernard Blokzijl en Ergin Kurt van Boparai Architecten acte de présence gaven. Als gasten waren uitgenodigd Jan Hamming, burgemeester van Zaanstad en Jeroen Olthof, ex-wethouder van Zaanstad en sinds 2020 lid van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. Na de introductie verzorgde Ergin een uitvoerige Power Point-presentatie van het project waarbij onder meer diep werd ingegaan op de huidige onaantrekkelijkheid en hardheid van het sluisgebied en omgeving en de opwaarderende rol die de herbouw van het Havenkantoor, aangevuld met andere maatregelen, zoals vergroening, hier kan spelen. Bekend in dit verband is ook het voornemen van gemeente Zaanstad om voor het Damgebied (horecablein en Damstraat) een visie te ontwikkelen waarbij wordt uitgegaan van kwaliteitsverbetering en meer aantrekkelijkheid. En natuurlijk speelt ook Edzo Bindels, de supervisor van plan Maak Zaanstad Centrum Oost, een zeer belangrijke rol in dit geheel. Zowel Hamming als Olthof waren onder de indruk van de stappen die reeds zijn gezet en gaven aan om vooral door te gaan op de ingeslagen weg. Ook stelden zij, voor zover dit althans binnen hun mogelijkheden en kader ligt, medewerking aan het plan te verlenen. Er ontspoon zich vervolgens een aangename uitwisseling van allerlei ideeën en suggesties. Als afsluiting nodigde Voorzitter Aad Melgerd de aanwezigen uit om toch vooral het tweede Nieuwjaarsconcert op zaterdag 11 januari in de Bullekerk te komen bezoeken.

'Jonge' monumenten in de Zaanstreek.

Aan het eind van de 19de eeuw kwam in Nederland de monumentenzorg van de grond die zich echter aanvankelijk richtte op het behoud van gebouwen uit de periode van vóór 1850. Vanaf plm. 1970 drong het besef door dat gebouwen van ná 1850 ook van monumentale waarde kunnen zijn. Omdat er geen landelijk overzicht was van belangwekkende gebouwen uit de tweede helft van de 19de eeuw en de eerste helft van de 20^e eeuw ging in 1988 het Monument Inventarisatie Project (MIP) van start. Ook in de Zaanstreek vond deze inventarisatie plaats, hetgeen leidde tot een imposante lijst van fabrieksgebouwen, villa's, arbeidershuizen, boerderijen etc. Een willekeurige, kleine greep uit deze inventarisatie met er achter de bouwjaren: arbeiderswoningen Zaanse Talmabuurt (1919-1920), R.K. kerk aan de Marktstraat in Wormerveer (1915), Villa Vaartkade 10 te Zaandam (1910), Dam 10, voormalig winkelpand Zaandam (1911), Winkelgalerij A.F. de Savorin Lohmanstraat Zaandam (1930), Badhuislaan 2, Krommenie (1921), Oostkade 26-32, voormalig kantoor Zaandam (1915). Een aantal panden haalden die lijst niet omdat ze al weg waren, zoals bijvoorbeeld het Havenkantoor en het Ons Huis op de Gedempte Gracht. We kunnen er echter van overtuigd zijn dat deze beide iconische panden op de lijst zouden zijn geplaatst.

Een artistieke impressie van 'Zicht op Zaandam vanaf de Voorzaan'. (Opgestuurd door een Nieuwsbrieflezer).

'Zaans Netwerk', een blad van formaat.

Tussen 1996 en plm. 2009 verscheen in oplage van 5000 exemplaren het blad 'Zaans Netwerk', een actueel en toekomstgericht magazine voor de Zaanstreek op sociaal, economisch en cultureel gebied. In dubbel opzicht een blad van formaat, niet alleen vanwege het formaat van 24 x 33 centimeter, maar ook vanwege de inhoud, 32 pagina's (en soms meer) interessante verhalen, gelardeerd met fraai beeldmateriaal, vaak in kleur. Een interessant blad, zeker voor iemand die dweept met de Zaanstreek. Ik moet bekennen dat ik gek was op het blad die ik dan ook allemaal bewaard heb en nog regelmatig raadpleeg. Rob Vooren, schrijver en illustrator, was één van de redacteuren van het blad, en van zijn hand was het stukje dat hij schreef in het septembernummer van 1998: ***Een getuige van Zaans verleden.*** *Ruim vijftig jaar sierde de stenen leeuw de trapgevel van het Zaanse Havenkantoor, het pand dat in 1963 moest wijken en bij oudere Zaankanters nog altijd sterke gevoelens van nostalgie oproept. De leeuw zag zware, zwarte rookwolken van stoomslepers en prachtige symmetrische kringels van gloeikopmotoren de lucht in verdwijnen; eindeloze ladingen cacaobonen, hout, meel, tapioca en rijst over de Zaan gaan, en de laatste boot van de Alkmaar Packet in de jaren '50 geschut worden. Hij keek toe, toen de laatste jaren de sleepboten tegenstrooms zwoegden als door spuien de vervuilde Zaan werd gespoeld. Dat luidde de ondergang van het Havenkantoor in. De Zaan werd viezer en viezer, en langer en langer werden de wachttijden voor het scheepvaartverkeer als, bij eb in de Noordzee, de Wilhelminasluis voor het spuien werd geopend. Het Havenkantoor werd gesloopt en Zaandam kreeg op dezelfde plek een Zaangemaal. Maar de leeuw werd bewaard en getuigt in het Zaans Museum nu van een bewogen en roemrijk verleden. Vaag is nog het gemeentewapen van Zaandam te ontdekken op het schild dat hij draagt.*

Het hardstenen ornament, voorstellende een leeuw die het stadswapen van Zaandam voor zich houdt dat gered is van de sloop, zoals het er nu bij staat in het Zaans museum (links). Overigens bevatte het gebouw meerdere hardstenen ornamenten zoals cartouches, een gevelsteen uit 1707 afkomstig uit een gesloopte 18de eeuwse koopmanswoning en een rond timpaan boven de entredeuren. Het ligt in de bedoeling om het gebouw in authentieke vorm te gaan herbouwen met al leidraad de originele bouwtekeningen met als enige concessie dat het gaat voldoen aan de huidige voorschriften zoals die zijn opgenomen in het vigerende Besluit Bouwwerken Leefomgeving.

Cees Kakes, Aad Melgerd en Tom Tulleken zijn trots op 'hun' Havenkantoor.

FOTO PASCAL FIELMICH

HERBOUW Nieuwjaarsconcert voor nieuw havenkantoor

Muziek aan tijdens het wachten op vergunning

Stichting Havenkantoor Zaandam houdt in januari voor de tweede keer een nieuwjaarsconcert. Maar als het aan de drie bestuursleden ligt, gaan de concerten nog lang door nadat hun hoofdoel is bereikt: de herbouw van het in 1963 gesloopte havenkantoor.

Rob Swart

Zaandam ■ Alle signalen staan op groen voor de herbouw, maar er is een probleem: er zijn meer bouw-aanvragen dan de gemeente aankan en woningbouw krijgt voorrang.

Op een planning van de stichting staat dat komend jaar de vergunningen in orde moeten komen, er in 2026 gebouwd kan worden en het havenkantoor in 2027 in gebruik wordt genomen. Niet als havenkantoor maar als gebouw met een commerciële of publieke functie. Onder de replica van het oude pand komt ruimte voor horeca. Bestuurslid Cees Kakes ziet het helemaal zitten dat Chinees restaurant Azië in het gebouw komt. De Chinese publieks-

leveling moet uit van de Peperstraat.

Kakes was dit weekend nog bij Azië. „Ik zei dat ik een hele mooie nieuwe plek voor hem heb, maar dat hij dan wel voor een of twee jaar iets tijdelijks moet zien te vinden. Het zou echt heel mooi zijn als het wel lukt.” „Ik weet niet of we in 2027 klaar zijn”, zegt Tom Tulleken. „Ik hoop het, maar onze planning is meer hoe wij hopen dat het gaat.”

Voor Tulleken, Kakes en Aad Melgerd zit het werk er eigenlijk al op. De bouwaanvraag ligt bij de gemeente en het is nu afwachten. „Iedereen is enthousiast”, zegt Melgerd. „We liggen bovenop de stapel aanvragen bij de gemeente. Maar niet op de eerste stapel, die is voor woningbouw. Wij liggen op de tweede.”

Talenterkkest

Het bestuur richt zich nu op kleinere vraagstukken. Hoeveel parkeer-ruimte is er nodig en waar vinden ze die? Moeten ze nu al een aansluiting op het overvolle elektriciteitsnet aanvragen? Maar dit najaar had het nieuwjaarsconcert hun volledige aandacht. Vorig jaar lukte het niet om het Nederlands Jeugd Strijkorkest te mixen met de meest talentvolle jeugd van de muziekschool. Dit keer speelde Melgerd het via twee docenten die meteen enthousiast werden en nu lukte het om zes leerlingen van Fluxus aan het talenterkkest toe te voegen voor een optreden in de Bull.

Nieuwjaarsconcert

Kaarten voor het nieuwjaarsconcert van Stichting Havenkantoor Zaandam zijn verkrijgbaar (25 euro) via havenkantoorzaandam.nl Behalve zes jonge muzikale talenten van Fluxus treden ook leerlingen van de afdeling dans op. Zij staan op het podium met het Nederlands Jeugd Strijkorkest. In de zaal is ook werk te zien van twee Zaanse kunstenaars die zich hebben laten inspireren door het thema Havenkantoor. Het is een voorproefje op een tentoonstelling van vijftien kunstenaars in het najaar.

siast werden en nu lukte het om zes leerlingen van Fluxus aan het talenterkkest toe te voegen voor een optreden in de Bull.

Het nieuwjaarsconcert begon als een actie om bekendheid te geven aan het idee om het havenkantoor te herbouwen. Inmiddels is het doel op zichzelf waarmee de drie graag doorgaan als het havenkantoor er staat. Tulleken: „Wij willen iets toevoegen aan de Zaanstreek. Een gebouw, maar ook een nieuwjaarsconcert dat een traditie wordt. Het zou mooi zijn als een nieuwe generatie het over een paar jaar overneemt.”

De blik op het gebied rond de Wilhelminasluis is inmiddels ook verbreed. Het gaat niet meer alleen om het Havenkantoor. Door alle gesprekken daarover, denken ze inmiddels ook mee over de grote lege ruimte tussen de sluis en het Damplein, dat nu vooral met fietsenrekken is gevuld. „Tulleken: „Er zijn ook ideeën over een andere gevel voor het Zaangemaal. Die betonnen doos past helemaal niet in een mooie omgeving. Wij hebben bedacht om op de gevel te projecteren hoe het kan worden. De hele omgeving heeft een impuls nodig.”

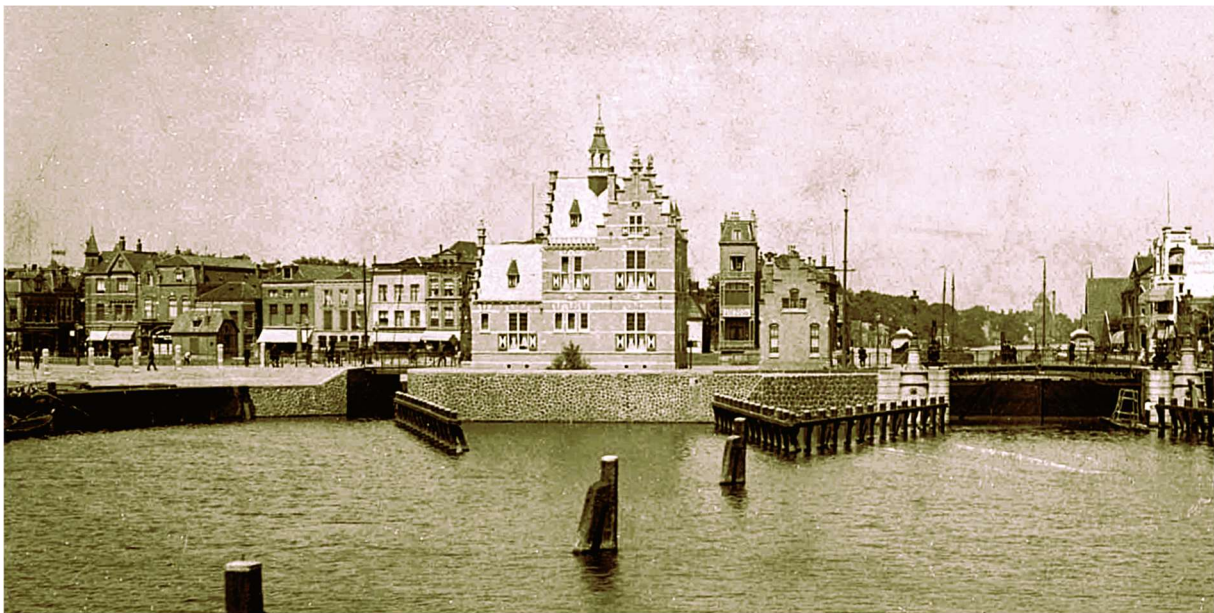

Een impressie van het havenkantoor.

BOPARAI ARCHITEKTEN

De realisatie van de Wilhelminasluis vergde 57 jaar voorbereiding.

Toen in 1843 in Zaandam de Kamer van Koophandel en Fabrieken was opgericht stonden een paar zaken op de urgentielijst van het Kamerbestuur. De haven van Zaandam en de verbinding met het IJ raakten dichtgeslibd waardoor de aanvoer van onder meer hout en grondstoffen moeilijker werd. Maar ook de slechte bevaarbaarheid van de Binnenzaan wegens ondieptes en de geringe afmetingen van de Grootte of Hondsbossche Sluis waren zaken die dringend aandacht verdienden. Van meet af aan stonden deze 'knelpunten' dan ook op de agenda van de vergaderingen. Het tij was immers aan het keren, de Zaanstreek raakte langzamerhand weer uit de malaise en steeds meer bedrijven vestigden zich op de Zaanoevers. In 1852 verklaarde de gemeente Zaandam zich bereid om gedurende een periode van twintig jaar, jaarlijks een belangrijke subsidie te verstrekken als dekking voor de kosten die gemaakt moesten worden om tot een plan van aanpak te komen. Een jaar later komen de eerste schetsontwerpen op tafel voor een nieuw te bouwen schutsluis in de Hogendam. Vervolgens gebeurt er 25 jaar hoegenaamd niets waarna in 1879 een Commissie benoemd wordt die de kwestie sluisbouw ter harte neemt. Na nog wat geharrewar met Uitwaterende Sluizen komt er een nieuw ontwerp dat in de ogen van het Rijk en de Provincie geen genade vindt. Zij delen mee dat slechts subsidie voor de sluisbouw wordt verleend als de nieuwe sluis groter van afmetingen wordt dan die in het Merwede-kanaal. De gewenste afmetingen zijn: 120 meter lang, 12 meter doorvaartwijdte en 3.70 meter slag-dorpel diepte. De kosten van een dergelijke sluis worden in 1896 begroot op 450.00 gulden. 55 Jaar na de eerste gesprekken over de nieuwe sluis staat uiteindelijk in 1898 het sein groen en kan de enorme klus worden aanbesteed. Begin 1900 vangt het werk aan en na bijna vier jaar damwanden slaan, slopen, draineren, ploeteren en bouwen wordt de nieuwe sluis met veel feestvertoon op 24 oktober 1903 geopend. Aan de zuidkant van de Hogendam steekt de sluis als een soort pier de Voorzaan en die situatie zou duren tot 1908 waarna de havenkom gedempt werd. Het eerste gebouw wat toen in dit gebied verrees was het Havenkantoor dat in 1911 in gebruik werd genomen.

Het Havenkantoor op de prachtige plek naast de Wilhelminasluis. Hoewel de kwaliteit van deze foto uit 1912 beslist te wensen overlaat, is duidelijk de lege vlakte links naast het Havenkantoor te zien, die ontstond na het dempen van de havenkom. De rij gebouwen op de achtergrond staan op de Hogendam en hebben tegenwoordig als postadres Dam 2, 4, 6, etc. In 1914 werd een aanvang gemaakt met het bebouwen van het plein met onder meer een hotel, winkels en een postkantoor. Voor enkele panden liep dat slecht af. Vanwege de slechte ondergrond en de ontoereikende funderingen begonnen panden direct te verzakken en te scheuren. Het postkantoor, een fraai gebouw in klassieke stijl met trapgevels, werd in 1925 gesloopt, waarna vrij snel begonnen werd met de bouw van een nieuw gebouw, ditmaal op een zware, stevige fundering. Na de opening in 1930 heeft dit postkantoor dienst gedaan tot plm. 2010 waarna het verbouwd is tot een horecaonderneming, onder de naam The Mail Company. Ook de overige panden op het Damplein, waarin voorheen voornamelijk winkels waren gevestigd, hebben nu een horecabestemming. Het Havenkantoor, dat op deze foto staat te 'shinen', heeft nooit te maken gehad met funderingsproblemen.

Het eerste postkantoor op de Dam, waarvan de bouw in 1914 begon. Beslist een fraai gebouw en ogenschijnlijk nog in prima staat, maar dat al direct na de ingebruikname ernstig verzakte. Het is gesloopt in 1925. Rechts naast het Czaar Petermonument is nog een fragment te zien van het Havenkantoor. De foto is van 1917.

Het tweede postkantoor dat in 1930 in gebruik werd genomen is qua bouwstijl niet te vergelijken met zijn voorganger maar is wel een markant en stoer gebouw en heeft de status van gemeentelijk monument. Links van het postkantoor de originele gevel van het Apollo Theater. Het is doodzonde dat in later jaren besloten is deze pui een zgn. frisse look te geven hetgeen beslist geen verbetering was.

Op deze prachtige luchtfoto van het sluzengebied en onmiddellijke omgeving is genoeg te zien. Allereerst dat links onderaan gewerkt wordt aan de bouw van de Beatrixbrug. De eeuwenoude Peperhoek is nog grotendeels intact, maar zal uiteindelijk helemaal verdwijnen. Links in het midden de Oostzijderkerk met rechts daarvan de Oostkade langs de Wilhelminasluis. Bovenaan links het oude stadhuis en rechts van de sluis bovenaan het Havenkantoor. Onderaan rechts zien we dat de Achterdam of Damkade nog aan het water ligt, maar dat zal ook veranderen door de bouw van het grote pand langs de westelijke oprit van de Beatrixbrug. De foto dateert van plm. 1956.

Verwachtingen hooggespannen

Met een nieuw jaar voor de boeg zijn de verwachtingen hooggespannen. Blijven alle voorbereidingen die te maken hebben met de herbouw van het Havenkantoor voortvarend en soepel verlopen? Komen er geen beren op de weg? Stijgt het aantal Nieuwsbrieflezers naar 750? En, last but not least, zit de Bullekerk a.s. zaterdag vol met enthousiast publiek...?

U laat deze jonge, muzikale talenten a.s. zaterdag toch niet in de steek...?

Contactadres secretaris@havenkantoorzaandam.nl / projectinitiatief Marc Wit / Nieuwsbrief Tom Tulleken
 Bestuur: Aad Melgerd voorzitter/penningmeester, Tom Tulleken secretaris, Cees Kakes algemeen
 Ambassadeurs: Sylvia Dermout, Tatja Scholte, Ruud Vreeman, Peter Tange, Freek de Jonge, Fred van Dam

HERBOUW Nieuwjaarsconcert voor nieuw havenkantoor

Muziek aan tijdens het wachten op vergunning

De vergunning voor de herbouw van het iconische Havenkantoor komt vroeg of laat wel, maar de ‘vergunning’ voor het Nieuwjaarsconcert hebben we al...

Gunt u de talentvolle, jonge NJSO strijkers (12-21 jaar) een volle zaal bij hun concert in de Bullekerk? Wij zijn ervan overtuigd dat u zult genieten van hun muzikale capaciteiten én van de jonge Zaanse muziekstudenten die meespelen, én van de artistieke vaardigheden van de dansers van Lucia Marthas Institute for Performing Arts. Kortom dit wordt een belevenis die u niet mag missen!

Havenkantoor Nieuwjaarsconcert zaterdag 11 januari in de Bullekerk
Aanvang 20.00 uur. Tickets € 26,00 via bullekerk.nl

We rekenen erop u te kunnen begroeten.